

■ درس پنجم:

هفت خان رستم

■ اهداف

- ۱ آشنایی با فردوسی شاعر بزرگ و حماسی؛
- ۲ آشنایی با ادبیات حماسی فارسی؛
- ۳ ایجاد روحیه پایداری و ایستادگی در برابر مشکلات؛
- ۴ ایجاد نگرش مثبت به میهن دوستی و اعتقادات ملی؛
- ۵ تقویت تفکر انتقادی و پیدا کردن روش‌های حل مسئله.

■ آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه



روش پیشنهادی تدریس

الگوی آموزشی پیش‌سازمان‌دهنده: اساس این الگو را نظریه معنی‌دار آزوئل تشکیل می‌دهد. در این الگو ساخت شناختی و تغییراتی که در اثر یادگیری در آن صورت می‌گیرد، زیر مبنای اصلی یادگیری به شمار می‌رود. منظور از ساخت شناختی، مجموعه اطلاعات، مفاهیم، اصول و تعمیم‌های سازمان‌یافته‌ای است که دانش‌آموز قبلاً آموخته است.

اهداف کلی الگوی آموزشی پیش‌سازمان‌دهنده

- ۱ معلم اهداف، مفاهیم و اصول جدیدتری را به دانش‌آموز شناساند.
- ۲ معلم یادگیری معنی‌دار را با پیوند دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های تازه با ساخت شناختی فرد ایجاد کند.
- ۳ معلم الگوی پیش‌سازمان‌دهنده را برای تقویت، تثبیت و تعمیق ساخت شناختی دانش‌آموزان تدوین کند.

نکته مهم

پیش‌سازمان‌دهنده‌ها خلاصه‌ای از درس جدید نیست، بلکه خود مطلبی جدید و کلی‌تر از درس است.

روش اجرا

۱- ارائه پیش‌سازمان‌دهنده

الف) معلم پیش‌سازمان‌دهنده را که مطالب کلی‌تر است ارائه می‌دهد. مثلاً درباره ادبیات حماسی ایران و چگونگی پیدایش آن مطالبی کلی بیان می‌کند.

ب) اهداف درس و انتظارات آموزشی را تشریح و توصیف می‌کند.

پ) اطلاعات قبلی دانش‌آموزان را برای فهم بهتر مطالب جدید بر می‌انگیزد.

۲- ارائه مطالب و مفاهیم درس جدید

الف) معلم مفاهیم و اطلاعات درس را به مثابه یک نمونه از ادبیات حماسی توضیح می‌دهد.

ب) در این مرحله استفاده از روش‌های ایفای نقش، نمایش فیلم و پویانمایی، قرائت اشعاری از فردوسی و بحث و گفت‌وگو قابل استفاده است.

پ) نکته مهم اینکه معلم متن درس را به صورت تصویری کلی عرضه کند تا دانش‌آموزان ارتباط آن را با پیش‌سازمان‌دهنده به خوبی احساس کنند.

۳- تحکیم «ساخت شناختی» با ارائه مثال

معلم مثال‌ها و شواهد دیگری از اشعار فردوسی را می‌خواند تا آنچه در پیش‌سازمان‌دهنده معرفی گردید به خوبی در ساخت شناختی دانش‌آموز سازماندهی شود.

در این الگو، مفاهیم کلی و مجرد و گسترده در سطوح بالاتر و مفاهیم جزئی‌تر و عینی‌تر در سطوح پایین‌تر قرار می‌گیرند. اگر ساخت شناختی دانش‌آموز و ساختار درس زبان و ادبیات فارسی را به شکل یک هرم تصوّر کنیم شکل زیر را می‌توان برای درس هفت خان رسم نمود.



چند فعالیت برای تقویت ساخت شناختی دانش‌آموز

- ۱ مطالب کلی را همواره به مثابه پیش‌سازمان‌دهنده عرضه کند.
- ۲ از دانش‌آموزان بخواهد تا ویژگی‌های اصلی درس جدید را بیان کند.
- ۳ اصطلاحات و توضیحات جدید را به طور دقیق و روشن بیان کند.
- ۴ از آنان بخواهد که چگونگی ارتباط مطالب جدید را با ساخت شناختی خود بیان کند.
- ۵ از آنان بخواهد که مثال‌ها و نمونه‌های دیگری برای مفاهیم درس ارائه دهند.
- ۶ از آنان بخواهد که مطالب و مفاهیم درس را به زبان رایج امروز بیان کنند.

حماسه : حماسه در لغت به معنای دلاوری و شجاعت آمده است. در اصطلاح عبارت است از آثار منظوم و منثوری که از دلاوری‌ها و رشادت‌های مردان بزرگ در میدان کارزار حکایت نماید. به عبارت دیگر حماسه، آثار وصفی است که بر اعمال پهلوانی، مردانگی، افتخارات و بزرگی‌های یک قوم یا یک فرد مبتنی باشد.

بهره‌گیری از رسانه : در آموزش این درس می‌توان از فیلم‌های آموزشی مرتبط با موضوع هفت‌خان بهره گرفت. همچنین نرم‌افزارهایی مبتنی بر کتاب شاهنامه طراحی گردیده است که به فراخور شرایط کلاس می‌توان از آنها استفاده کرد.

جلسه دوم	
دانش ادبی	۲۰ دقیقه
فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۳۰ دقیقه

دانش ادبی

مبالغه : مبالغه در لغت به معنای به نهایت رساندن و غلو کردن یا بزرگ‌نمایی در چیزی است و در اصطلاح، آن است که نویسنده برای تزئین کلام خود، در وصف چیزی بزرگ‌نمایی نماید. مثلاً پدری که به فرزندش می‌گوید «هزار بار گفتم اول درس، بعد بازی» در سخنش مبالغه کرده است. از نمونه‌های مبالغه در شعر می‌توان به مورد زیر اشاره نمود.

ز سُم ستوران در آن پهن دشت زمین شد شش و آسمان گشت هشت (فردوسی)
کنایه : کنایه پوشیده سخن گفتن درباره امری است که گوینده آن به هر دلیل نمی‌خواهد پیام صریحاً گفته شود. برای مثال، کسی که به همکارش می‌گوید «فرصت سر خاراندن ندارم» به کنایه این پیام را می‌دهد که کارم فشرده و زیاد است و مسئله «خاراندن سر» مطرح نیست.
 کنایه سبب درنگ خواننده می‌شود، ذهن او را به تلاش و می‌دارد و حالات را برای او محسوس می‌سازد.

این هم نمونه‌ای از کنایه در شعر :

فتاد از پای، کرد از عجز فریاد زشاخی مادرش آواز در داد

در بیت بالا، «فتاد از پای» کنایه از این است که ناتوان شد.

جلسه سوم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

بخوان و بیندیش

«دوستان همدل» داستانی است از محمدرضا سرشار (رهگذر) پژوهشگر، منتقد و نویسنده (متولد ۱۳۳۲). آثار وی تاکنون جوایز متعددی را به خود اختصاص داده است. ایشان به مدت ۲۴ سال گوینده برنامه «ظهر جمعه»ی رادیو بود. این داستان به اهمیت و ارزش محبت و همدل بودن انسان‌ها اشاره می‌کند. این ارزش در شعر مولانا نیز مشهود است:

ای بسا هندو و تُرک هم‌زبان ای بسا دو ترک چون بیگانگان
پس زبان همدلی خود دیگر است همدلی از هم‌زبانی بهتر است

در پرداختن به این فعالیت مهم، ایجاد فرصت صامت خوانی متن توسط دانش‌آموزان و پس از آن پاسخ‌گویی به سؤالات درک و دریافت، به صورت فردی و شفاهی، همچنان مانند فصل‌های دیگر، مورد تأکید است.

جلسه چهارم	
املا	۳۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

در تمرین خواندن درس «هفت‌خان رستم» باید به «لحن حماسی» توجه شود.

جلسه پنجم	
فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
ارزشیابی	۲۵ دقیقه

ارزشیابی

در بازنویسی بیت به ثر ساده باید به قرارگیری درست ارکان جمله توجه شود.
به عنوان مثال نهاد باید در ابتدای جمله بازنویسی شده و فعل در پایان بیاید.

جلسه نهم	
فعالیت‌های نوشتاری (۳)	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): کارگاه نویسندگی

در فعالیت اول و دوم این بخش باید به بهره‌گیری از حواس پنجگانه دقت شود. هر کدام از حواس مانند پنجره‌ای است برای تماشای دنیای اطراف. هر چقدر با استفاده از تمامی حواس به جزئیات بیشتر توجه شود، نوشته دقیق‌تر و زیباتر خواهد شد.

جلسه هفتم	
کارگاه درس پژوهی	۵۰ دقیقه

در این کارگاه دانش‌آموزان باید داستان دیگری از شاهنامه انتخاب کنند.
معلمان گرامی می‌توانند در انتخاب داستان‌های بهتر، دانش‌آموزان را راهنمایی کنند.

جلسه هشتم	
درک متن	۳۰ دقیقه
هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

درک متن

در این قسمت باید به نحوه استفاده از حروف ربط در بین جمله‌ها با توجه به مفهوم دقت شود.